

Makale Geliş Tarihi | Received: 31.05.2024

E-ISSN: 2148-9327

Makale Kabul Tarihi | Accepted: 01.10.2024

<http://dergipark.org.tr/kilikya>

Araştırma Makalesi | Research Article

NEO-ARİSTOTELESÇİ METAFİZİK VE A. BIRD'ÜN EĞİLİMSEL ÖZCÜLÜK ANLAYIŞI ÜZERİNE

Ömer Fatih Tekin¹

Öz: Metafizik, varlık ve varoluşun temel doğasını, gerçekliğin yapısını ve yasalarını araştıran felsefenin en köklü dallarından biridir. Platon ve Aristoteles'in çalışmalarıyla şekillenen bu alan, hakikati ya tümel varlıklara ya da tikellerin özlerine atfetmiştir. Bu makale, modern metafizik tartışmaları anlamada Aristoteles'in klasik metafizik anlayışının önemini vurgulayan neo-Aristotelesçi metafiziği ele almaktadır. Neo-Aristotelesçi metafizik, Aristoteles'in klasik kavramlarını modern bilimsel ve felsefi gelişmeler ışığında yeniden yorumlamaktadır. Bu bağlamda, Ellis'in "Bilimsel Özcülük", Oderberg'in "Gerçek Özcülük" ve Bird'ün "Eğilimsel Özcülük" yaklaşımları incelenmiştir. Eğilimsel özcülük, varlıkların özlerinin onların sahip oldukları eğilimler ve kapasitelerle tanımlanabileceği görüşünü savunur. Alexander Bird, doğal yasaların varlıkların eğilimlerinin bir yansıması olduğunu savunur ve bu eğilimlerin varlıkların belirli koşullar altında nasıl davranacağını açıkladığını öne sürer. Neo-Aristotelesçi metafizik, metafiziksel realizm ve doğalcılık arasında bir köprü kurarak, varlıkların özlerini ve doğalarını vurgular. Bu makale, eğilimsel özcülüğün ve neo-Aristotelesçi metafiziğin temel prensiplerini ele alarak, modern metafizik tartışmalarına katkılarını ve önemini incelemektedir. Ayrıca, bu yaklaşımların günümüzde ön plana çıkmasının, modern bilimin bulguları ile klasik metafizik ilkelerini başarılı bir şekilde birleştirmesi sonucu olduğu vurgulanmıştır. Varlıkların doğasını ve doğa yasalarını anlama çabasında neo-Aristotelesçi metafizik ve eğilimsel özcülük, daha kapsamlı ve tutarlı bir metafizik perspektif sunmaktadır. Bu yaklaşımlar, çağdaş metafiziğin dinamik ve esnek yapısını yansıtırken, klasik düşünce ve metafiziğin günümüzdeki önemini de gözler önüne sermektedir.

Anahtar Kelimeler: Neo-Aristotelesçilik, Eğilimsel Özcülük, Bilim Metafiziği, Düzenlilik, Doğa Yasaları

¹ Dr. Öğr. Üyesi | Assist. Prof. Dr.

Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Bilim Tarihi Bölümü, Türkiye | Kastamonu University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History of Science, Türkiye
oftekin@kastamonu.edu.tr

Orcid Id: 0000-0002-1142-2706

ON NEO-ARISTOTELIAN METAPHYSICS AND BIRD'S DISPOSITIONAL ESSENTIALISM

Abstract: Metaphysics, one of the most venerable branches of philosophy, investigates the fundamental nature of being and existence, as well as the structure and laws of reality. This field, significantly shaped by the works of Plato and Aristotle, attributes truth either to universals (Plato's perspective) or to the essences of particulars (Aristotle's perspective). This paper explores Neo-Aristotelian metaphysics, integrating and reinterpreting Aristotle's classical metaphysical understanding in contemporary philosophical discussions. Neo-Aristotelian metaphysics reconfigures Aristotle's classical concepts in light of modern scientific and philosophical developments. In this context, the approaches of Ellis's "Scientific Essentialism," Oderberg's "Real Essentialism," and Bird's "Dispositional Essentialism" are examined. Dispositional essentialism posits that the essences of entities can be defined by their dispositions and capacities. Alexander Bird argues that natural laws reflect the dispositions of entities, explaining how entities behave under certain conditions. Neo-Aristotelian metaphysics bridges metaphysical realism and naturalism by emphasizing the essences and natures of entities. This paper investigates the principles of dispositional essentialism and Neo-Aristotelian metaphysics, highlighting their contributions and significance in contemporary metaphysical debates. Furthermore, it underscores that the prominence of these approaches today results from their successful integration of modern scientific findings with classical metaphysical principles. By focusing on the essences and potentialities of entities, Neo-Aristotelian metaphysics and dispositional essentialism offer a more comprehensive and coherent metaphysical perspective. These approaches reflect modern philosophy's dynamic nature while revealing classical thought's timeless value.

Keywords: Neo-Aristotelianism, Dispositional Essentialism, Metaphysics of Science, Regularity, Laws of Nature

1. Giriş

Neo-Aristotelesçi metafizik, Aristoteles'in *varlık*, *öz* ve *nedensellik* kavramlarına dayanan ve bu kavramları modern bilimsel ve felsefi gelişmeler ışığında yeniden yorumlayan bir düşünce ekolüdür. Aristoteles, varlıkları doğal türler ve bu türlerin sahip oldukları özlerle (essences) tanımlamıştır. Ona göre, her varlığın bir özü vardır ve bu öz, varlığın ne olduğunu ve nasıl davranacağını belirler. Bu bağlamda, Aristoteles'in "potansiyelite" (dynamis) ve "aktüalite" (entelecheia) kavramları, varlıkların gelişim süreçlerini ve değişimlerini açıklamak için merkezi bir öneme sahiptir.

Neo-Aristotelesçi düşünürler, bu klasik kavramları alarak çağdaş bilim ve felsefe ile uyumlu bir şekilde yeniden yapılandırmaya çalışmışlardır. Bu düşünce ekolü, varlıkların özlerini ve doğalarını vurgulayarak, metafiziksel realizm ve doğalcılık arasında bir köprü kurar. Örneğin, bir varlığın özünün onun doğal eğilimlerini belirlediği ve bu eğilimlerin, varlığın belirli koşullar altında nasıl davranacağını açıkladığı düşünülür. Bu bakış açısı, doğa yasalarının ve nedensel ilişkilerin daha derin bir anlaşılmasını sağlar.

Ellis, Oderberg ve Bird, Neo-Aristotelesçi metafizik ve çağdaş özcülük alanında önemli katkılarda bulunmuş filozoflardır. Ellis'in "Bilimsel Realizm Metafiziği" (The Metaphysics of Scientific Realism) (2009) ve "Bilimsel Özcülük" (Scientific Essentialism) (2001) eserleri, doğa yasaları ve bilimsel gerçekçilik konularında derinlemesine analizler sunar. Oderberg'in "Gerçek Özcülük" (Real Essentialism) (2007) kitabı, Aristotelesçi ontolojiyi modern bağlamda yeniden yorumlayarak özcülüğün güçlü bir savunusunu yapar. Bird ise "Doğa'nın Metafiziği: Yasalar ve Özeller" (Nature's Metaphysics: Laws and Properties) (2007) çalışmasıyla doğa yasalarının varlıkların eğilimlerinin bir yansıması olduğunu savunur ve eğilimsel özcülük üzerine yapmış olduğu makalelerle alana katkı sağlar. Bu üç düşünür, varlıkların doğası, özleri ve eğilimleri üzerine yaptıkları çalışmalarla, modern metafizik tartışmalarda merkezi bir rol oynar.

Ellis ve Oderberg'in özcülük anlayışları, Bird'ün özcülük anlayışını daha iyi anlamak için önemlidir çünkü her üç düşünür de metafizikte özcülük kavramını farklı açılardan ele alır ve bu farklılıklar, özcülüğün kapsamını ve uygulamalarını daha geniş bir perspektiften değerlendirmemizi sağlar. Ellis, özcülüğü doğal türlerin ve yasaların temel bir özelliği olarak görürken, Oderberg daha çok Aristotelesçi bir yaklaşımla özlerin değişmezliğine vurgu yapar. Bird ise, özcülüğü bilimsel yasaların açıklayıcı gücüyle ilişkilendirir. Bu farklı yaklaşımlar, özcülüğün doğası ve işlevi hakkında derinlemesine bir anlayış geliştirmemize yardımcı olur ve Bird'ün görüşlerinin özgünlüğünü ve katkılarını daha iyi değerlendirmemizi sağlar.

Varlıkların özlerini ve doğalarını merkeze alan Neo-Aristotelesçi metafizik ekol içinde konumlanan Bird'ün eğilimsel özcülük yaklaşımı, özellikle doğa yasaları ve nedensellik bağlamında varlıkların eğilimsel özelliklerine vurgu yapar. Böyle bir yaklaşımın günümüzde ön plana çıkması, modern bilimin bulguları ile klasik metafizik ilkelerini başarılı bir şekilde birleştirmesinde yatar. Böylece, kendinden önceki yaklaşımlara göre daha tutarlı ve kapsamlı bir metafizik üretmiştir. Varlıkların özleri ve potansiyelleri üzerinden yürüyen bu tartışma neticesinde Bird yaklaşımıyla doğa yasalarının nasıl anlaşılması gerektiğine yönelik önemli açıklamalar sunar.

Metafizik, varlık ve varoluşun temel doğasını, gerçekliğin yapısını ve yasalarını araştıran felsefenin en köklü dallarından birisidir. Bu alan, özellikle Platon ve Aristoteles'in çalışmaları ile şekillenmiştir, hakikat arayışı peşinde koşan bu büyük filozoflar hakikati ya tümel varlıklara atfetmiş (Platon'un bakış açısı) ya da onları tekilerin özlerine yapıştırmıştır (Aristoteles'in anlayışı). Bu yüzden modern anlamda özcü metafizik tartışmalar Aristoteles'e başvurulmadan anlaşılması oldukça zor tartışmalardır. Bu bakımdan, neo-Aristotelesçi metafizik, Aristoteles'in klasik metafizik anlayışını günümüz felsefi tartışmalarına entegre ederek yeniden yorumlayan ve geliştiren bir yaklaşımdır. Günümüzde, Aristoteles'i takip eden üç temel yaklaşımdan bahsedilebilir; bunlardan ilki Ellis'in "Bilimsel Özcülük" yaklaşımı, ikincisi Oderberg'in "Gerçek Özcülük" yaklaşımı ve nihayetinde Bird'ün "Eğilimsel Özcülük" yaklaşımlarıdır. Bu bağlamda, bu makalede, modern metafiziğin öne çıkan bir kolu olan eğilimsel özcülük (dispositional essentialism) yaklaşımının konumu üzerinde yükselsecek; aynı zamanda neo-Aristotelesçi metafiziğin temel prensiplerini ve Bird'ün

eğilimsel özcülük yaklaşımını ele alarak günümüz metafizik tartışmalarında bu yaklaşımların önemini ve katkılarını inceleyecektir.

2. Klasik Özcülük

Aristoteles'in klasik özcülük yaklaşımı, varlıkların özlerini, yani onların ne olduklarını belirleyen temel nitelikleri vurgular. Bu yaklaşımı en iyi şekilde anlamak için, Aristoteles'in "Metafizik" adlı eserine bakmak gereklidir. Aristoteles, "Bir şeyin ne olduğu, onun özünü (eidos/essence) ifade eden tanımıdır. Her şeyin kendisi olmasını sağlayan bu öz"dür" ifadesini kullanır (Aristoteles, 1996, s. 247). Bu ifadeye göre, klasik özcülük, varlıkların özlerini onların değişmez ve kalıcı doğaları olarak tanımlar. Bu öz, varlığın kimliğini ve temel özelliklerini belirler. Aristoteles'e göre, her varlık belirli bir forma ve işlevselliğe sahiptir ve bu, onun özüdür. Örneğin, bir insanın özü, onun rasyonel bir varlık olmasında yatar. Bu temel felsefi görüş, varlıkların kendilerini tanımlayan ve onları diğer varlıklardan ayıran sabit özelliklere sahip olduğunu savunur.

Aristoteles'e göre ister doğal ister yapay olsun, bir varlığın oluş, bozuluş ve değişimi dört nedene bağlıdır: *maddi, formel, etken ve ereksel* nedenler. Daha sonra, ereksel ve etken nedenlerin de formel nedene indirgenebileceğini, dolayısıyla bu dört nedenin maddi ve formel neden olmak üzere iki nedene indirgenebileceğini belirtmiştir (Aristoteles, 2001, s. 51). Aristoteles, bu nedenler arasında formel olana, yani ereksel içerikli formel olana daha ayrı bir önem verir. Çünkü bu nedenler, varlığa ilişkin özün (ousia) bilgisini, yani Aristoteles'in bilim ideali olan evrensel, değişmeyen ve zorunlu niteliklere sahip bilgiyi vermektedirler (Ross, 2011, s. 271-272).

Aristoteles, doğanın homojen bir yapıda olmadığını, yani doğanın bütününe aynı madde ve elementlerden oluşmadığını belirtir. Ona göre doğa, Ay-altı ve Ay-üstü olmak üzere iki farklı bölgeye ayrılır. Yer'den Ay'a kadar olan kısım Ay-altı, Ay'dan sabit yıldızlar küresine kadar olan kısım ise Ay-üstü olarak adlandırılır. Ay-altı doğadaki varlıklar, dört temel elementten (toprak, su, hava, ateş) oluştuğu için burada kendiliğinden oluş, yok oluş, hareket ve değişim yaşanır (Salğar, 2023, s. 301). Buna karşın, Ay-üstü doğa mükemmel bir madde olan "eterden" (aitheros) oluştuğu için burada "oluş" ve "bozuluş" söz konusu değildir. Burada sadece özsel değişime yol açmayan düzgün dairesel hareketler, Aristoteles'in deyimiyle sadece yer değiştirmeler mevcuttur (Aristoteles, 2001, s. 233).

Aristoteles, ayın altındaki dünyanın nihai olarak dört elementten (toprak, hava, ateş ve su) oluştuğuna, göklerin ise diğerlerinden özsel olarak farklı özel bir element (eter) içerdiğine inanıyordu. Her doğal nesne ya da madde türünün, kozmosta kendine özgü bir yeri ve doğal bir hareketi olduğunu düşünüyordu. Örneğin, gök cisimlerinin doğal olarak kozmik merkezin etrafında daireler (ya da daire kombinasyonları) çizecek şekilde hareket etmeleri gerektiğini, yeryüzündeki çeşitli türdeki cisimlerin ise uygun yerlerine sahip olduklarını ve bu yerlerinden zorla çıkarıldıklarında en kısa yoldan geri döneceklerini savunuyordu. Aristoteles'e göre, yıldızların veya gezegenlerin dairesel

hareketlerini sürdürmek için herhangi bir kuvvet gerekmezdi ve ağır cisimlerin yerden kaldırıldıktan sonra tekrar yere dönmesi için de kuvvet gerekmezdi, çünkü bu hareketlerin hepsi doğal hareketlerdi. Kuvvetler sadece bu doğal hareketleri engellemek veya cisimleri başka şekilde hareket ettirmek için gerekliydi (Ellis, 2002, s. 9).

Aristoteles, genel olarak, çeşitli türdeki maddi nesnelerin birbirinden, hangi maddelerden yapıldıkları (maddi nedenleri), şekilleri, boyutları, dokuları, parça düzenlemeleri gibi özellikleri (biçimsel nedenleri), onları var eden şey (fail nedenleri) ve var olma amaçları (nihai nedenleri) ile ayrıldığını düşünmüştür. "Doğal türler" olarak adlandırdığımız şeyler, sanat veya tesadüf ürünlerinden ziyade doğanın ürünleri olarak ayrılır (Ellis, 2002, s. 10).

Aristoteles, doğal türler olarak varlıkların potansiyelite (*dynamis*) ve aktüalite (*entelecheia*) kavramları ile açıklanabileceğini ileri sürer. Potansiyelite, bir varlığın belirli bir biçimde olma kapasitesini ifade ederken, aktüalite bu kapasitenin gerçekleşmiş halidir. Bu bağlamda, bir varlığın tam anlamıyla ne olduğunu anlamak için onun potansiyellerini ve bu potansiyellerin nasıl gerçekleştirildiğini incelemek gereklidir. Aristoteles, "Metafizik" adlı eserinde (Met, Θ,8, 1050a) bu kavramları şöyle açıklar: "Potansiyelite, bir şeyin belirli bir biçimde olma kapasitesidir; aktüalite ise bu kapasitenin gerçekleştirilmesidir" (Aristoteles, 1996, s. 409).

Aristoteles'e göre, doğada bulunan her şeyin kendine özgü bir özü vardır ve bu öz, bir nesnenin veya varlığın maddi yapısından ve biçiminden kaynaklanır. Bu özler, nesnelerin belirli bir şekilde hareket etmelerini ve değişim göstermelerini sağlar. Aristoteles, doğal türlerin her birinin kendine özgü bir doğası ve bu doğanın belirlediği bir işlevi olduğunu ileri sürmüştür.

Aristoteles'in teorisine göre, farklı doğal türlerden olan şeyler, esasen birbirinden farklı olmalıdır; bu, onların karakteristik özelliklerinin ve gelişimlerinin içsel belirleyicilerinin farklı olması gerektiği anlamına gelir. Aristoteles, doğal bir türün üyesi olan bir şeyin fiili gelişiminin kötü beslenme veya diğer tesadüfi durumlar tarafından etkilenebileceğini reddetmemiştir. Ancak bu, onun dediği gibi, doğal gelişimi içsel olarak belirlenen şeyi engelleyen veya değiştiren dışsal (fail) nedenlerdir. Örneğin, doğası gereği dört bacaklı olan bir hayvan, bir bacağını kaza sonucu kaybedebilir, ancak bu hayvan hala özünde dört bacaklı bir canlıdır, çünkü doğası gereği öyledir. Bu nedenle, Aristoteles, değişim yoluyla kimlik sorununu çözebildi. Meşe palamudu ve meşe ağacı, iki çok farklı nesnedir ancak, bunlar özünde bir ve aynı şeyin farklı evreleri olabilirler. Bu bakış açısı, bir varlığın özünün zaman içinde değişmesine rağmen, belirli bir doğal türün kimliğinin korunduğunu savunur. Yani, meşe palamudu büyüyüp meşe ağacı olduğunda, bu iki farklı nesne, aslında aynı doğal türün farklı gelişim aşamalarıdır. Bu, Aristoteles'in varlıkların özlerini ve doğalarını anlamada kullandığı temel ilkelerden biridir ve onun biyoloji, doğa felsefesi ve metafizik çalışmalarının merkezinde yer alır (Ellis, 2002, s. 10).

Sonuç olarak, Aristoteles'in metafizik öğretisi, varlıkların özleri, potansiyelleri ve aktüel durumları ve nihayetinde dört neden teorisi üzerine kuruludur. Varlıkların doğasını, değişimleri ve nedenlerini kavrayabilmek adına Aristoteles böyle bir çaba içerisine girmiştir. Aristoteles'in yukarıda klasik özcülük adı altında detaylarını verdiğimiz bu yaklaşımı, modern analitik metafizik tartışmalarında öncül rol oynamıştır.

3. Neo-Aristotelesçi Metafizik ve Çağdaş Özcülük Tartışmaları

Neo-Aristotelesçi metafizik, Aristoteles'in orijinal metafizik ve ontolojik ilkelerini modern felsefi ve bilimsel bağlamlarda yeniden yorumlayan ve uygulayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, Aristoteles'in *töz*, *nedensellik*, *potansiyelite* ve *doğa yasaları* gibi temel kavramlarını merkeze alarak, çağdaş metafizik ve bilim felsefesi tartışmalarına katkıda bulunur.

Neo-Aristotelesçi metafizik Aristoteles'in potansiyelite ve aktüalite kavramlarına dayanır. Varlıkların doğasında, gerçekleşme potansiyeli taşıyan belirli güçler ve kapasiteler bulunur. Bu potansiyel güçler, uygun koşullar altında aktüel duruma geçer. Bu kavramlar, değişim ve hareketin temelinde yatan mekanizmaları açıklamak için kullanılır. Bunun yanında nedensel güçler ontolojisini merkeze alan bu yaklaşım, varlıkların sahip olduğu aktif ve pasif güçlerin, dünyadaki değişim ve etkileşimlerin temelinde yattığını savunur. Aktif güçler, bir varlığın diğer varlıklar üzerinde etkide bulunma kapasitesini ifade ederken, pasif güçler, bir varlığın diğer varlıklar tarafından etkilenebilme kapasitesini ifade eder. Bu ontoloji, doğal zorunluluklar yoluyla değişimin gerçekleştiği bir dünya görüşünü benimser. Nedensellik, ne kategorik olguların desenlerine (neo-Humean projede olduğu gibi) ne de temel, aşkın doğa yasalarına (Armstrongcu projede olduğu gibi) indirgenebilir. Nedensel güçler ontolojisi, bazı türden bir teleolojinin gerçekliğini içerir, çünkü güçler, Molnar'ın 'doğal amaçlılık' olarak adlandırdığı, muhtemelen gerçekleşmemiş (gelecek) gerçekliklere yönelik bir yönelim sergiler (Simpson, Koons ve Teh, 2017, s. 1).

Neo-Aristotelesçi bir yaklaşım, Schaffer'in "katmanlı" veya "yapısal" gerçeklik görüşü olarak adlandırdığı kavramı içermelidir. Bu kavram, bazı varlıklar ve özelliklerin diğerlerinden daha temel olarak kabul edilmesi ve diğer varlıklar ve özelliklerin daha temel olanların varlığı sayesinde türemiş olarak görülmesi anlamına gelir. Neo-Aristotelesçilerin bazılarına göre, temel varlıklar temel tözlerdir; diğerlerine göre ise belirli birincil güçlerdir. Doğadaki tözler, her biri kendi anlaşılabilir doğası veya özü olan, tekrarlanan doğal türlere aittir. Bu ortak özellikler öznel, konvansiyonel veya tamamen zihne bağımlı değildir. (Simpson, Koons ve Teh, 2007, s. 2).

Bu yaklaşım, doğada teleolojik süreçlerin varlığını kabul eder. Varlıkların doğasında, belirli amaçlara veya hedeflere yönelik eğilimler bulunur. Bu teleolojik bakış açısı, Aristoteles'in "doğal amaçlılık" kavramını modern bağlamda yeniden değerlendirir. Dahası, varlıkların belirli ve değişmez özlere sahip olduğunu savunur. Özler, bir varlığın kimliğini ve temel özelliklerini belirleyen unsurlardır. Özlerin varlığı, bilimsel açıklamalarda önemli bir rol oynar ve varlıkların davranışlarını ve özelliklerini anlamada temel bir kriterdir.

Son olarak, bu yaklaşım, ontolojik gerçekçiliği benimser, yani varlıkların ve onların temel özelliklerinin, insan zihninden bağımsız olarak gerçek olduğunu savunur. Bu gerçekçilik, bilimsel ve metafiziksel araştırmalarda varlıkların doğasını anlamaya yönelik objektif bir temel sağlar. Yani aşırı realizmi veya Platonculuğu reddederler. Bu anlayış, aşkın ve doğaüstü tümellere başvurmaz; bunun yerine, fiziksel dünyanın matematiksel modellerinin idealleştirmeler olarak kabul edilmesi gerektiğini savunur. Bu idealleştirmeler, bilimsel olarak önemli bilgilerin empirik kaybını içerir (Simpson, Koons ve Teh, 2007, s. 2).

Neo-Aristotelesçi metafiziği kapsayan ve bu ekolün içinde literatürü zenginleştiren çağdaş özcülük tartışmasına geçiş yapabiliriz.

3.1. Çağdaş Özcülük Tartışmaları

1970'lerden beri Hume'cu metafiziğe yönelik eleştiriler giderek güçlenmiş ve güçlü bir anti-Hume'cu özellik taşıyan yeni bir özcülük metafiziği ortaya çıkmaya başlamıştır. Uzun yıllar boyunca özcülük, felsefede gözden düşmüş Aristotelesçilik kalıntısı olarak kabul edilmişti. Ancak artık durum böyle değildir. Özcülüğün yeniden canlanması, büyük ölçüde Kripke (1972) ve Putnam (1975) gibi isimlerin özler veya özsel doğalar inancını yeniden saygın hale getirmesi sayesinde olmuştur. Aynı dönemde, Harré ve Madden (1975), Hume'un nedensellik teorisine karşı bir argüman geliştirerek, doğada gerçek nedensel güçler olduğu varsayımına dayanan alternatif bir teori geliştirmişlerdir.

Dretske (1977), Tooley (1977), Swoyer (1982) ve Armstrong (1983) gibi filozoflar, Hume'un doğa yasaları teorisine güçlü alternatifler geliştirmişler ve doğal zorunluluk teorileri, sonraki özcü teorilerin temellerini atmıştır. Shoemaker (1980, 1983), Harré'nin nedensel güçler üzerine yaptığı erken çalışmalar üzerine inşa ederek, tamamen Hume'cu olmayan bir özellikler teorisi geliştirmiştir ki bu, yeni özcülüğün önemli bir bileşenidir. Bhaskar (1978), yeni özcülüğün bazı sonraki gelişmelerini öngören realist bir bilim teorisi geliştirmiştir. Kripke ve belki Putnam hariç, bu filozoflar bilim tarafından tanımlanan nesnelere, özellikler ve süreçler hakkında realist duruşları ile ayırt edilmektedirler. Bilimsel realist oldukları için felsefi iddialarını doğada göstermeye gayret etmişlerdir. Özcülüğün çağın bilim anlayışı doğrultusunda bilimsel çalışmalara uygun felsefi pozisyonu oluşturabileceği görüşündedirler.

Yeni özcülük, bu başlangıçlardan evrilerek ve artık doğanın kapsamlı bir felsefesi olma iddiasında bulunabilir. Dünyanın dört bir yanından birçok filozof, Shoemaker, Martin, Molnar, Bealer, Bigelow, Lierse, Fales, Elder, Maxwell, Cartwright ve Heil gibi isimler, çeşitli şekillerde bu felsefenin gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Bu nedenle, yeni özcülük sadece kişisel bir görüş değil, Hume sonrası doğa felsefesine ulaşma çabalarının birikimi olan ve birçok farklı girişimin doruk noktası olan ortaya çıkan bir metafizik perspektiftir.

Yeni özcülük üzerine, çağdaş analitik bilim felsefesinde, Lamont'un da açık bir şekilde bahsettiği gibi, "Neo-Aristotelesçi görüşün en temel biçimi, olaylardan ziyade şeyleri neden olarak kabul etmeyi ve bunların nedensel aktivitelerini, doğası gereği nedensel güçler olan özelliklere sahip olmalarına atfetmeyi içerir" (Lamont, 2007, s. 863). Bu ifadeden, bu görüşün, düzenli örüntüler temelinde doğadaki düzenliliklerin doğa

yasaları olarak ele alındığı ya da bir neden ya da sonuç olmanın bazı evrensel örüntülere bağlanmakla meydana geldiği yaklaşımlardan farklı bir yaklaşım olduğu çıkarılabilir. Neo-Aristotelesçi görüşün çağdaş savunucuları Aristotelesçi metafiziğin tamamını doğru olarak kabul etmez, ancak kendilerine göre doğru bir metafiziğin Aristotelesçi metafizik olduğu üzerinde görüş birliğine sahiptirler. Bu bağlamda spesifik olarak ele almak gerekirse, bu yaklaşım, "şeylerin fundamental nedensel güçlerine göre doğal türlere ayrıldığı iddiasını [yaklaşımına] ekler; daha özel bir biçim ise, bir şeyi belirli bir doğal türe ait yapan özelliklerin o şey tarafından zorunlu olarak sahip olunduğunu ve onun özünü oluşturduğunu ileri sürer" (Lamont, 2007, s. 863).

Çağdaş özcülük üzerine güncel isimlere ve tartışmanın temel meselesine değindikten sonra konumuz bağlamında Ellis'in "Bilimsel Özcülük" görüşüne geçiş yapabiliriz.

3.1.1. Ellis'in 'Bilimsel Özcülük' Görüşü

Ellis'in bilimsel özcülük görüşü, temelde doğa yasalarını açıklamak için nesnelere ve süreçlerin özlerini merkezi konumda değerlendirdiği bir görüştür. Ellis, "doğa yasalarını, doğada var olan nesnelere dışarıdan yüklenen bir şey yerine; nesnelere özüne içkin olduklarını" dile getirir (Ellis, 2001, s. 1).

Bilimsel özcülük, bilimsel realizm için bir metafizik olarak önerilmiştir; bu durum sezgisel olarak modern bilimin belirgin dinamizmiyle de uyumludur. Bilimsel özcülük, Aristotelesçilik'e bir dönüş veya gerçekliğin doğası hakkındaki Orta çağ görüşlerini canlandırma girişimi olarak değerlendirilmemelidir. Aksine, Neo-Aristotelesçilik kampının bir görüşü olarak görülse de kökenleri kesinlikle yirminci yüzyıldandır. Örneğin, modern dünyanın kuantum mekaniği ile ilişkilidir. Çünkü, doğada gerçek, ontolojik olarak temellendirilmiş tür farklılıklarını nihayetinde garanti eden, kuantum düzeyindeki parçacıklardır. Yani, kuantum gerçekliğinin parçacıkları, doğal türler, maddeler, özellikler ve süreçler arasındaki gerçek farklılıkların kaynağıdır. Ve bu gerçek farklılıkların modern özcülüğün savunulabilir bir pozisyonu için kritik öneme sahiptir. (Ellis, 2001, s. 2).

Ellis bilimsel özcülüğü "dünyadaki temel türdeki şeylerin içsel doğalara sahip olduğu ve bu içsel doğalaların, şeylerin neden belirli şekillerde davrandığı" bir anlayış olarak ele alır ve ona göre böyle bir görüş, bilimsel realizmin doğal bir uzantısıdır (Ellis, 2001, s. 37). Bu bakımdan özcü yaklaşım metafizik ve bilim felsefesi için oldukça önemlidir. Benzer bir şekilde Lowe; "özler, varlıkların kimliklerini ve doğal düzende yerlerini belirleyen en temel unsurlardır. Bu nedenle bilimsel özcülük hem metafizikte hem de bilim felsefesinde hayati bir rol oynar" (Lowe, 2006, s. 112) diye belirtir. Bird ise konu ile ilgili olarak Ellis'in görüşlerini kabul eder fakat daha sonra kendi eğilimsel özcülük yaklaşımı ortaya koyar. Bu bakımdan Bird şunları söyler; "Bilimsel özcülük, doğal dünyayı anlamak için güçlü bir araçtır ve bu, bilimsel teorilerin tutarlılığı ve güvenilirliği açısından büyük bir katkı sağlar" (Bird, 2007, s. 128). Aynı zamanda, "bilimsel özcülük, doğal türlerin özellikleri ve davranışlarının, onların içsel özlerinden kaynaklandığını savunur. Bu özler, doğa yasalarının temelini oluşturur ve doğada gözlemlenen öngörülebilirlik ve düzenliliğe gerekli bir temel sağlar" (Bird, 2007, s. 93). Aynı zamanda Bird'e göre, özcüler, nesnelere Tanrı tarafından veya onların dışındaki

bir doğa yasası tarafından davranışta bulunmadıklarını; aksine nedensel güçleri, kapasiteleri ve istidatları kaynaklı davranışlarda bulduklarını savunur (Bird, 2007, s. 47 akt. Büyükada, 2022, s 88).

Ellis, bilimsel özcülük yaklaşımında doğal türler üzerine değerlendirmelerde bulunmuş fakat Dupre bu görüşlere doğal türlerin özlerinin sabit ve değişmez olduğunu belirterek karşı çıkmıştır. Ona göre, doğal türler dinamik ve sürekli değişim halinde olan varlıklardır. "Bilimsel özcülük, biyolojik çeşitliliğin ve evrimsel süreçlerin, türlerin özlerinin sabit olmadığını göz ardı etmektedir. Doğal türler, sabit ve değişmez özlere sahip olmak yerine dinamik ve değişken yapılar gösterirler" (Dupre, 2013, s. 45). Doğal türler üzerine Mumford da Ellis'in yaklaşımını eleştirir. Mumford, doğal türlerin özlerinin bilimsel yöntemlerle keşfedilebileceği iddiasının metafiziksel varsayımlara dayandığını belirtir. "Bilimsel özcülük, doğanın dinamik ve değişken yapısını tam olarak kavrayamaz. Doğal türlerin özlerinin sabit ve değişmez olduğunu savunmak, doğanın karmaşık yapısını basitleştiren bir yaklaşımı temsil eder" (Mumford, 2004b, s. 67). Chakravartty, bilimsel özcülüğün ontolojik ve epistemolojik boyutlarını ele alır. Chakravartty, bilimsel özcülüğün doğal türlerin sabit ve değişmez özlere sahip olduğu görüşünün bilimsel gerçekçilikle uyumlu olduğunu düşünür, ancak bu özlerin tam olarak nasıl tanımlanacağı konusunda çeşitli zorluklar olduğunu belirtir. "Bilimsel özcülük, bilimsel teorilerin ontolojik taahhütleri hakkında önemli sorular ortaya koyar. Özlerin keşfi ve tanımlanması, bilimsel araştırmaların sınırları dahilinde karmaşık bir süreçtir" (Chakravartty, 2007, s. 103).

Bilimsel özcülük perspektifinden, dünya bağımsız durumların veya kendi başına yeterli atomların mantıksal olarak bağımsız bir yığılması değildir. Dünya nihai olarak, diğer şeylerle olan ilişkilerinde ne yapabileceklerini, yapamayacaklarını veya yapmamaları gerektiğini belirleyen nedensel güçlere sahip şeylerden oluşur (Ellis, 2001, s. 5).

Nedensel güçler, doğal türlere ait süreçlerde sergilenir. Bu tür süreçler sadece uygun etkinleştirici olaylar veya koşullar tarafından ortaya çıkarılabilir ve süreçlerin özü, bu özelliklerin belirli koşullar altında ortaya çıkan eylemleri olmalarıdır. Eğer bir şeyin belirli bir nedensel gücü varsa, uygun koşullarda uygun şekilde davranmaya eğilimli olmalıdır. Dahası, eğer bir şeyin bu güce özsel olarak sahip olması durumu varsa, o zaman bu tür koşullarda bu şekilde davranmaya eğilimli olması zorunludur (Ellis, 2001, s. 5).

Ellis'in ileri sürdüğü Bilimsel özcülük yaklaşımı, Cartwright ve Hacking gibi bilimsel anti-realist bazı filozoflar tarafından eleştirilmiştir. Bilimsel yasaların ve teorilerin doğanın gerçek yapısından uzak olduğu iddiasıyla Cartwright, Ellis'e karşı çıkar. Ona göre, bilimsel teoriler idealize edilmiş modellerdir ve böyle modeller doğanın karmaşıklığını basitleştirirler. "Bilimsel özcülük, doğanın karmaşıklığını ve çeşitliliğini yeterince yansıtmaz. Bilimsel teoriler, doğanın tam ve doğru bir temsilini sunmaz, bu nedenle özlerin keşfi iddiası yanıltıcı olabilir" (Cartwright, 1999, s. 75). Pragmatik perspektiften yaklaşan Hacking ise, bilimsel özcülüğün bazı bilimsel araştırmalar ve teoriler için yararlı bir araç olabileceğini kabul eder, ancak bu yaklaşımın tüm bilimsel alanlarda uygulanabilir olmadığını savunur. "Bilimsel özcülük, belirli bağlamlarda açıklayıcı ve prediktif güce sahip olabilir, ancak doğanın tüm yönlerini anlamak için

yeterli değildir. Bu nedenle, bilimsel özcülüğün sınırlamaları dikkate alınmalıdır" (Hacking, 1983, s. 92).

Ellis'in bilimsel özcülük görüşünden sonra Oderberg'in gerçek özcülük anlayışına geçiş yapabiliriz.

3. 1.2. Oderberg'in 'Gerçek Özcülük' Anlayışı

Oderberg, gerçek özcülük anlayışını, biçimsel nedenler üzerinden temellendirmeye çalışır. Aristotelesçi özcülüğün kapsamlı bir savunusunu içerir. Oderberg, nesnelerin özleri olduğunu ve bu özlerin, nesnelere değişim geçirse bile varlığını sürdürdüğünü savunur. Özlerin gerçekliği ve bilinebilirliği, nesnelerin tanımlanabilirliği ve sınıflandırılabilirliği gerçek özcülük anlayışının merkezi konularıdır. E. J. Lowe da gerçek özcülüğe yakın duran bir filozoftur ve Oderberg'in yaklaşımını destekler. Lowe, gerçek özcülüğün, varlıkların doğasını anlamada önemli bir yöntem olduğunu savunur ve bu yaklaşımın metafiziksel temellerinin sağlam olduğunu belirtir. "Gerçek özcülük, varlıkların özlerini ve doğalarını anlamak için sağlam bir metafiziksel temel sunar. Bu yaklaşım, varlıkların kimliklerini ve değişmez niteliklerini açıklamada tutarlıdır" (Lowe, 2009, s. 48). Tahko ise temkinlidir. Tahko, bu yaklaşımın metafiziksel analizde önemli bir yer tuttuğunu kabul eder, ancak bazı sınırlamaları olduğunu da belirtir. "Gerçek özcülük, metafiziksel analiz için önemli bir araçtır, ancak bu yaklaşımın bazı sınırlamaları vardır. Özellikle, varlıkların değişen doğalarını ve dinamik süreçlerini açıklamada yetersiz kalabilir" (Tahko, 2015, s. 92).

"Gerçek özcülük," dünyadaki her şeyin kimliğini sabitleyen bir öz veya doğaya sahip olduğu metafiziksel pozisyonu savunur. Aristoteles tarafından savunulan bu geleneksel felsefi görüş, modern ve çağdaş felsefede öz kavramına karşı şüphecilik ve antipati uyandırmıştır. Mantık ve dil felsefesindeki son çalışmalar özcülüğe yeni bir yaşam kazandırmış olsa da, "gerçek özcülük" anlayışı çağdaş metafizikte kendisine çok fazla destek bulamamıştır. Bu çalışma, tam bir öz teorisi ortaya koyar ve bunu türlerin doğası, yaşamın doğası ve kişinin özü gibi sorulara uygular. Böyle bir yaklaşım Fine başta olmak üzere bazı felsefeciler tarafından eleştirilmiştir. Fine, özlerin sabit ve değişmez olarak tanımlanmasının, varlıkların dinamik ve değişken doğasını yeterince yansıtamayacağını savunur. "Gerçek özcülük, varlıkların özlerini sabit ve değişmez olarak tanımlar, ancak bu, varlıkların dinamik ve değişken doğasını göz ardı eder. Özlerin bu şekilde tanımlanması, varlıkların tam olarak anlaşılmasını engelleyebilir" (Fine, 1994, s. 3-4).

Gerçek özcülük, belirli öncül kabullerle başlar ve bunların baştan açıkça belirtilmesi gerekir. İlk olarak, tamamen nesnel olan gerçek bir dünya vardır. Gerçekçiler genellikle nesnelliği zihin bağımsızlığı terimleriyle tanımlarlar, ancak bu, gerçekçiyi gereksiz komplikasyonlara sokabilir. Ağrı gibi fenomenal nesnelere ve belirli düşünceler gibi zihinsel nesnelere, varlıkları bir zihne bağlı olduğu anlamında zihin bağımlıdır. Zihin bağımsızlığı kavramı daha da rafine edilebilir, ancak özcü perspektiften realizmden bahsetmenin en iyi yolu, bir şeyin var olmasının bir görüş veya varsayım meselesi olmadığı durumlarda gerçek olduğunu savunmaktır. Ağrı çektiğimde buna inanmazsam ağrı çekmem, ancak bu ağrıyı çekmem kendiminki veya başkasının görüşü meselesi değildir (her ne kadar ağrı çektiğime yönelik bir görüşe sahip olsam da

gerçekte ağırı çekmeyebilirim). Elbette 'gerçek' terimi için birçok karşıtlık boyutu vardır- gerçek ve kurgusal, gerçek ve yapay, gerçek ve hayali gibi- ve özcü bu ayrımları ontolojisine katar. Ancak genel pozisyonu, gerçek bir dünya olduğu ve içindeki şeylerin her birinin, bir tür varlık olduğudur (Oderberg, 2007, s. 18).

Özler gerçektir, tüm varlık türlerini kapsar ve bilinebilirlerdir. Özcü, insan zihninin şeylerin özünü bilebileceği görüşüne bağlıdır. Gerçeğin bilgisi, zihnin şeylerin olduğu duruma uyum göstermesidir; dolayısıyla özün bilgisi, zihnin şeylerin doğasına uyum göstermesidir. Bu bilgi genellikle yalnızca kısmi ve eksiktir, ancak gerçek özcü dünya görüşünün bir parçası, insanların her zaman şeylerin özlerine dair tam ve yeterli bilgiye ulaşabileceği anlamına gelmez. Bu bir umutsuzluk önerisi değil, bilginin artması ve gelişmesi için bir teşviktir (Oderberg, 2007, s. 19).

Gerçek özcülük, öz bilgisine gerçek tanım yoluyla ulaşılabilirliğini savunur. Fine'in belirttiği gibi, "Bir kelimeyi tanımlayabildiğimiz gibi, bir nesneyi de tanımlayabiliriz, yani ne olduğunu söyleyebiliriz" (Fine 1994, s. 2). Gerçek tanıma karşı olan önyargı, ampirizmin köklerine kadar uzanan derin bir önyargıdır. Ancak bu kavramın neden kabul edilemez olduğunu görmek zordur. Aslında, bir kelimeyi tanımlamak, bir tür nesnenin (anlamın) özünü vermek olarak görülmelidir; gerçek tanıma karşı olan ve en azından kelimeleri tanımlayabileceğimizi kabul eden biri, zaten belirli bir türdeki nesnelere tanımlayabileceğimiz ilkesini kabul etmiştir; eğer bu türdeki nesnelere tanımlayabiliyorsak, neden diğerlerini de tanımlayamayalım? (Daha fazla bilgi için bkz. Fine 1994, s. 13-14). Bir şeyi tanımlamak, kelimenin tam anlamıyla, onu farklı türden tüm diğer şeylerden ayırt edebilecek şekilde sınırlarını belirlemek anlamına gelir. Bu noktayı yeniden Aristotelesçi terminolojiyle ifade edecek olursak), bir şeyin tanımını vermek, onun ne olduğunu söylemektir; yani nesnenin ti esti veya to ti en einai'sini vermektir. Basitçe ifade etmek gerekirse, gerçek özcülük pozisyonu, şeylerin ne olduğunu doğru bir şekilde söylemenin mümkün olduğunu savunur (Oderberg, 2007, s. 19).

Gerçek özcülük, dünyanın düzenli olduğunu ve bu nedenle şeylerin sınıflandırılabilir olduğunu savunur. Bu nokta, Ellis tarafından özellikle vurgulanmıştır ve bu doğru bir yaklaşımdır. Dünyayı doğru bir şekilde tanımlamak, içindeki şeyleri varlık türlerine göre sınıflandırabilmeyi gerektirir. Bu, belirli bir türün birden fazla örneğinin olmasına bağlı değildir; çünkü var olan her şey, türünün tek örneği olsa bile, yine de bir türün üyesi olarak sınıflandırılabilir. Gerçek özcü ise, esas olarak nesnelere bazı gerçek boyutlarına göre değil, bütünüyle ne olduklarına göre sınıflandırılmasıyla ilgilenir. Bu, nesnenin bir bütün olarak formu tarafından belirlenir ve bu form da birden çok kez ortaya çıkabilir (Oderberg, 2007, s. 19).

Hem Ellis hem de Oderberg'in özcülük anlayışları Neo-Aristotelesçilik akımını günümüzde etkin bir metafizik akım haline getirme noktasında oldukça başarılıdır. Fakat, özcülüğü hak ettiği öneme ve değere getiren şüphesiz A. Bird'ün eğilimsel özcülük yaklaşımıdır. Aristoteles'ten esinlense de yepyeni ve modern bilim ile uyum içinde olan bu özcü metafiziği incelemeye başlayabiliriz.

4. Bird'ün 'Eğilimsel Özcülük' Yaklaşımı

Eğilimsel özcülük, varlıkların özlerinin onların sahip oldukları eğilimler (dispositions) ve kapasitelerle (capacities) tanımlanabileceği görüşüdür. Bu yaklaşım, varlıkların doğalarının, belirli koşullar altında belirli türde davranışlar sergileme eğilimleriyle özdeş olduğunu savunur.

Eğilimsel özcülük, Shoemaker'ın (1980) özelliklerin doğası hakkındaki önerisinden esinlenmiş, Swoyer (1982) tarafından yasalarla ilgili bir görüş olarak geliştirilmiş ve daha yakın zamanlarda Ellis (2001, 2002) tarafından genişletilip savunulmuştur. Bu görüşe göre, yasalar, özelliklere, sanki o özelliklerin ne olduğundan bağımsız olarak zorla dayatılmaz. Aksine, yasalar, özelliklerin kendilerinden kaynaklanır. Bir özelliğin özsel doğası, onun diğer özelliklerle olan ilişkileri tarafından belirlenir. O özellik, bu ilişkilerde yer almadan var olamaz. Dolayısıyla, bu ilişkiler gerçekleşmek zorundadır. Bu nedenle, doğa yasaları metafiziksel olarak zorunludur (Bird, 2007, s. 2).

Bird'ün yaklaşımında, doğa yasaları, varlıkların eğilimleri ve kapasiteleri aracılığıyla anlaşılır. Bu yasalar, varlıkların doğasında bulunan eğilimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Örneğin, bir cam bardak, belirli koşullar altında kırılma eğilimine sahiptir ve bu eğilim, camın özünden kaynaklanır. Bird, bu tür eğilimlerin ve kapasitelerin, varlıkların metafiziksel yapısının temel bileşenleri olduğunu savunur.

Bird'ün argümanı, tüm özelliklerin özsel olarak eğilimsel karakterde olduğunu ileri sürer. Bu, herhangi bir özelliğin özünün, belirli bir uyarıcıya maruz kaldığında belirli bir yanıtı ortaya çıkarma eğiliminde olması anlamına gelir. Örneğin, kırılma özelliğini ele alalım. Bu özelliğin özü, strese maruz kaldığında kırılma eğiliminde yatmaktadır. Bu kavram, Bird'ün 'U-T ilişkisi' (Uyarıcı-Tepki ilişkisi) olarak adlandırdığı bir terimle ifade edilebilir. Esasen, bir U-T ilişkisi, bir özelliğin özünü, belirli bir uyarıcıya (örneğin, strese maruz kalma) karşılık gelen karakteristik yanıtı (örneğin, kırılma) tanımlayarak belirler (Muhammedian, 2022, s. 11).

Bird, doğa yasalarının bu U-T ilişkileri aracılığıyla tanımlandığını savunur. Bir özellik, diğer özelliklerle olan U-T ilişkileri tarafından tanımlandığı için, kimliği tüm olası dünyalar boyunca tutarlıdır. Bu U-T ilişkilerinin değişmesi, özelliğin kendisinin değiştiği anlamına gelir ve bu da aynı özellik olmadığını gösterir. Bu nedenle, Bird, U-T ilişkilerinin ve dolayısıyla tanımladıkları doğa yasalarının tüm olası dünyalar boyunca sabit olduğunu savunur. Başka bir deyişle, bu ilişkiler metafiziksel olarak zorunludur, yani her olası dünyada değişmez bir şekilde geçerlidir (Muhammedian, 2022, s. 11).

Eğilimsel özcülük, bir özelliğin doğasını tanımlamak için eğilimlerin kullanılabilmesini öne sürer. Bu yaklaşım, bir özelliğin diğerleriyle olan ilişkisini belirlemek için koşullu ifadelerle çalışır. Örneğin, negatif yüklü bir nesnenin, pozitif yüklü nesnelere çekme eğilimi varsa, bu özellik tüm negatif yüklü nesnelere için geçerli olacaktır. Ancak, bazı durumlarda, bu ilişki ceteris paribus koşuluyla açıklanır; yani, ilişkiyi etkileyebilecek diğer faktörlerin eşit olduğu varsayılır. Bu, ilişkinin her zaman mükemmel olmadığını ve dış etmenlerin de etkisi olduğunu gösterir (Bird, 2007, s. 3).

Bird'ün eğilimsel özcülük yaklaşımı, temel doğal özelliklerin eğilimsel olduğunu savunarak, yasaların metafiziksel olarak zorunlu olduğunu ileri sürer (Bird, 2007, s. 18).

Bird, eğilimsellik kavramı ile aslında dış dünyanın doğal özelliklerini yeniden yorumlamaktadır. Nesnenin kendisinin doğa ile uyum içinde olması için nesnenin özünün bazı özelliklere sahip olması gerektiğini böyle özelliklerin ise eğilimsel olması gerektiğini dile getirir.

Eğilim, bir nesnenin içsel potansiyelidir ve genellikle dışarıdan görülmeyen ancak belirli koşullar altında ortaya çıkabilen bir nedensel etkiye işaret eder. Örneğin, bir cam bardak, içindeki kırılma eğilimini sergilemediği sürece hiçbir zaman düşmeyebilir. Benzer şekilde, bir mıknatısın demir kırıntılarını çekme eğilimi, yakın çevrede demir kırıntılarının olmamasına rağmen manyetik bir özelliğe sahip olduğunu belirtir. Ayrıca, bir sıvının yanma eğilimi, yalnızca ateş ile temas ettiğinde ortaya çıkabilir. Şekerin çözünme eğilimi de benzer bir şekilde, bazı durumlarda bir sıvının içine konmadığı sürece ortaya çıkmayabilir (Rosenberg, 2014, s. 109). Bu tür eğilim özellikleri, bilim insanlarının keşfettiği en önemli özelliklerden biridir ve bilim, özellikle klasik fizik alanında, bu tür eğilimlerin keşfinin, doğadaki zorunlu bağlantıları anlamak için önemli bir fırsat sunduğunu kabul etmektedir. Örneğin, bir demir parçasının manyetik olması durumunda (bir eğilim), bir bobinin içinden geçirildiğinde elektrik alanı oluşturacağına yönelik belirli bir güvence sağlar.

"Eğilimsel özcülük yaklaşımı bağlamında, tüm temel doğal özelliklerin eğilimsel olduğu iddiası tartışmalı olabilir. Ancak Bird'ün tanımına göre, eğilimsel özcülük "en azından bazı seyrek, temel doğal özelliklerin (ve ilişkilerin) eğilimsel özlere sahip olduğu" tezini destekler (Bird, 2007, s. 45)".

Çeşitli nesnelerin özelliklerini ve niteliklerini ifade etmenin farklı yöntemleri vardır. Bazı durumlarda, özelliklerin eğilimleri açıkça belirtilirken, diğer durumlarda bu eğilimler örtük olarak ifade edilir. Örneğin, bir kişinin zayıf bir bağışıklık sistemine sahip olduğunu ve enfeksiyon riskinin yüksek olduğunu veya bir nesnenin stres altında kırılma riskinin arttığını ifade edebiliriz. Bu tip ifadeler açık veya açık eğilimsel ifadelerdir. Bununla birlikte, "şu kişi bağışıklık sistemi zayıf" veya "bu nesne kırılmandır" gibi ifadeler örtük eğilimsel ifadelerdir. Açık eğilimsel ifadelerde, genellikle "şu durumda ... eğilimindedir" gibi bir ifade kullanılır. Öte yandan, "şu durumda ... eğilimine sahiptir" gibi bir tanımlama kullanılarak bir özelliğe gönderme yapılabilir.

Açık eğilimsel ifadeler, karakteristik bir uyaran ve karakteristik bir gösterim referansı ile tanımlanır. Örneğin, bir şey stres altındayken kırılma eğilimindeyse, stres olmak uyaran, kırılmak ise gösterimdir. Örtülü veya kısaltılmış eğilimsel ifadeler, karakteristik uyaran ve gösterimlerine açıkça atıfta bulunmazlar —örneğin kırılma, yanıcı, sindirilebilir.

Açık ve örtük eğilimsel ifadeler hakkında teknik bazı ayrımların direk alıntı ile verilmesi daha uygun olacaktır:

- (1) Örtülü (ya da eliptik, dolaylı) eğilimsel özellik isimleri. Bunlar, doğal olarak eğilimsel özelliklere atıfta bulunan isimlerdir. "Kırılma", "yanıcılık", "gevreklik", "esneklik", "işlenebilirlik" gibi filozofların favori terimleri bu kategoriye girer. Eğer zihin hakkında eğilimsel hesap doğrusa, birçok zihinsel özellik terimi de bu

kategoriye girer: "korkmak" veya "korkaklık", "tiksinmek", "umut etmek", "inanmak", "hayırsever olmak", vb.

(2) Örtülü eğilimsel yüklemeler. Bunlar, (1) de belirtilen isimlere karşılık gelen yüklemelerdir, örneğin: "kırılgan", "yanıcı", "gevrek", "esnek", vb.

(3) Açık eğilimsel özellik tanımlamaları. Bunlar, "S olduğunda M eğilimine sahip olma" formunda özellik tanımlamalarıdır; burada M bir gösterim tanımı ve S bir uyaran koşul tanımıdır, örneğin: "stres altındayken kolayca kırılma eğilimi".

(4) Açık eğilimsel yüklemeler. Bunlar, "S olduğunda M eğilimindedir" formundaki ifadeler olup, M ve S yukarıda belirtildiği gibidir.

Açıkça, (1) ve (2) arasında bir karşılıklılık vardır. Bir şey, kırılma özelliğine sahip olduğunda kırılma özelliğine sahiptir; elastik olma özelliğine sahip olduğunda ise elastiktir, vb. Benzer şekilde, (2) ve (3)'ü aynı madalyonun iki yüzü olarak görmek doğaldır ve şu iddiada bulunulabilir:

x, S olduğunda M eğilimine sahipse, x S olduğunda M eğilimindedir (Bird, 2007, s. 19).

Bird'ün yaklaşımında, doğal yasalar, varlıkların eğilimleri ve kapasiteleri aracılığıyla anlaşılır. Bu yasalar, varlıkların doğasında bulunan eğilimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Örneğin, bir cam bardak, belirli koşullar altında kırılma eğilimine sahiptir ve bu eğilim, camın özünden kaynaklanır. Bird, bu tür eğilimlerin ve kapasitelerin, varlıkların metafiziksel yapısının temel bileşenleri olduğunu savunur.

Bird'ün eğilimsel özcülüğü, metafiziksel realizm ve doğalcılık arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlar. Varlıkların özlerinin onların eğilimleriyle tanımlanması, doğal yasaların ve nedenselliğin daha dinamik bir şekilde anlaşılmasını sağlar. Bu yaklaşım, aynı zamanda, bilimsel açıklamaların temelinde yatan metafiziksel yapıların daha derin bir şekilde kavranmasına katkıda bulunur.

5. Sonuç

Bu çalışmada, eğilimsel özcülük (dispositional essentialism) yaklaşımı, modern metafiziğin önemli bir alanı olarak ele alındı. Ayrıca, neo-Aristotelesçi metafiziğin temel ilkeleri ve Alexander Bird'ün eğilimsel özcülük yaklaşımı detaylı bir şekilde incelendi ve günümüz metafizik tartışmalarındaki katkıları üzerinde duruldu. Metafizik, felsefenin en eski ve temel alanlarından biridir; varlığın doğası, gerçekliğin yapısı ve evrensel yasaları gibi konuları inceler. Bu alandaki düşünsel keşifler, özellikle Platon ve Aristoteles'in eserleriyle şekillenmiştir. Platon, hakikati evrensel ve soyut kavramlar olan formlara bağlamışken, Aristoteles varlıkları tekillerin özlerine indirgemeyi tercih etmiştir. Dolayısıyla, günümüzde özcü metafizik tartışmaları, Aristoteles'in düşüncelerine atıfta bulunmadan anlamak oldukça zor olabilir. Neo-Aristotelesçi metafizik ise, Aristoteles'in klasik metafizik anlayışını günümüz felsefi tartışmalarına entegre eden ve yeniden yorumlayan bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır.

Günümüzde, Aristoteles'in izinden giden üç önemli yaklaşım belirlenebilir: Ellis'in "Bilimsel Özcülük" yaklaşımı, Oderberg'in "Gerçek Özcülük" yaklaşımı ve Bird'ün "Eğilimsel Özcülük" yaklaşımları. Bu bağlamda, bu makalede, modern metafiziğin öne çıkan bir alanı olan eğilimsel özcülük (dispositional essentialism) yaklaşımı karşılaştırmalı bir şekilde önceki iki görüş ile birlikte ele alındı. Aynı zamanda, neo-Aristotelesçi metafiziğin temel ilkeleri ve Bird'ün eğilimsel özcülük yaklaşımı incelenerek günümüz metafizik tartışmalarındaki bu yaklaşımların önemi ve katkıları üzerinde duruldu.

Bird'ün eğilimsel özcülük yaklaşımı, varlık, öz ve nedensellik kavramlarını modern bilimsel ve felsefi gelişmeler ışığında yeniden yorumlayarak varlıkların eğilimsel özelliklerine odaklanır. Bu yaklaşım, özellikle doğa yasaları ve nedensel ilişkiler bağlamında varlıkların eğilimsel özelliklerine vurgu yaparak modern metafiziğin temel sorunlarına çözümler sunar. Günümüzde, bilimsel ve felsefi araştırmalarda Bird'ün eğilimsel özcülük yaklaşımının önemli bir rol oynadığı gözlenmektedir. Varlıkların özleri ve potansiyelleri üzerinden yürütülen bu tartışma, doğa yasalarının nasıl anlaşılması gerektiğine yönelik önemli açıklamalar sunmaktadır.

Sonuç olarak, neo-Aristotelesçi metafizik ve eğilimsel özcülük yaklaşımları, modern metafizik tartışmalarında merkezi bir konumda yer alır. Bu yaklaşımlar, klasik metafiziği modern bilimsel ve felsefi bağlamla birleştirerek, varlıkların doğasını, özlerini ve eğilimlerini derinlemesine inceleyerek daha kapsamlı bir metafizik perspektif sunar. Bu makalede ele alınan neo-Aristotelesçi metafizik ve eğilimsel özcülük, modern felsefenin zengin ve dinamik yapısını yansıtırken, aynı zamanda klasik düşüncenin zamansız değerini de gözler önüne serer. Bu yaklaşımlar, metafiziksel sorulara yeni ve anlamlı yanıtlar arayanlar için sağlam bir temel sağlar ve varlıkların doğasını anlama çabalarına önemli bir katkı sunar.

KAYNAKÇA

- Aristoteles. (1996). *Metafizik* (A. Arslan, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Aristoteles. (1998). *Birinci Çözümlenmeler* (A. Houshiary, Çev.). Ankara: Dost Kitapevi.
- Aristoteles. (2001). *Fizik* (S. Babür, Çev.). İstanbul: YKY.
- Aristoteles. (2018). *İkinci Çözümlenmeler* (A. Houshiary, Çev.). İstanbul: YKY.
- Bird, A. (1998). *Philosophy of Science*. McGill-Queen's University Press.
- Bird, A. (2007). *Nature's Metaphysics: Laws and Properties*. New York: Oxford University Press.
- Büyükkada, S. (2021). *İbn Sina'da Modal Mantık-Metafizik İlişkisi Bağlamında Çağdaş Özcülük Tartışmaları*. Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Cartwright, N. (1999). *The Dappled World: A Study of the Boundaries of Science*. Cambridge University Press.
- Chakravartty, A. (2007). *A Metaphysics for Scientific Realism: Knowing the Unobservable*. Cambridge University Press.
- Dupre, J. (2013). *Processes of Life: Essays in the Philosophy of Biology* (2. baskı). Oxford University Press.
- Ellis, B. (2001). *Scientific Essentialism*. New York: Cambridge University Press.
- Ellis, B. (2002). *The Philosophy of Nature: A Guide to the New Essentialism*. Chesham: Acumen.
- Ellis, B. and Lierse, C. (1994). Dispositional Essentialism. *Australasian Journal of Philosophy* (72/1). 27-45.
- Fine, K. (1994). *Essence and Modality*. Oxford: Oxford University Press.
- Hacking, I. (1983). *Representing and Intervening: Introductory Topics in the Philosophy of Natural Science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lamont, J. (2007). Fall and Rise of Aristotelian Metaphysics in the Philosophy of Science. *Science and Education* (18). 861-884.
- Lowe, E.J. (2006). *The Four-Category Ontology*. Oxford: Oxford University Press.
- Lowe, E. J. (2009). *More Kinds of Being: A Further Study of Individuation, Identity, and the Logic of Sortal Terms*. John Wiley & Sons.

- Mumford, S. (2003). *Dispositions*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Mumford, S. (2004). *Laws in Nature*. New York: Routledge.
- Mumford, S. (2004b). *Natural Kinds*. New York: Routledge.
- Mohammadian, M. (2022). An Armstrongian Defense of Dispositional Monist Accounts of Laws of Nature. *European Journal for Philosophy of Science* (12). 2-15. <https://doi.org/10.1007/s13194-022-00481-x>
- Ökten, H. K. (2007). *Aristoteles*. İstanbul: Say Yayınları.
- Rosenberg, A. (2014). *Bilim Felsefesi: Çağdaş Bir Giriş* (İ. Yıldız, Çev.). Ankara: Dipnot.
- Ross, D. (2011). *Aristoteles* (A. Arslan, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Salğar, E. (2023). Bilimsel Devrim: Aristotelesçi Bilimden Modern Olana Geçişin Kısa Bir Öyküsü. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz (36). 295-321.
- Simpson, W. M. R.; Koons, R. C. & Teh, N. (2017). *Neo-Aristotelian Perspectives on Contemporary Science*. New York: Routledge.
- Tahko, T. E. (2015). *An Introduction to Metametaphysics*. Cambridge University Press.